

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

١٤١٨ هـ

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در

رشته حقوق خصوصی

مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی

استاد راهنما:

دکتر حسن بادینی

استاد مشاور:

دکتر حسن جعفری تبار

نگارش:

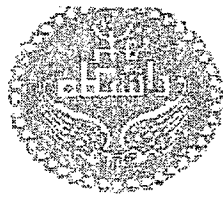
نگین وطن دوست

تیرماه ۱۳۸۹

کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران

۱۳۸۹ / ۷ / ۲

۱۴۱۹۵۷

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه آموزشی حقوق خصوصی و اسلامی

گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

یات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: نگین وطن دوست

رشته : حقوق خصوصی : گرایش :

عنوان: مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی

با در تاریخ : ۸۹/۴/۲۶

به عدد	به حروف
۱۹	نوزده

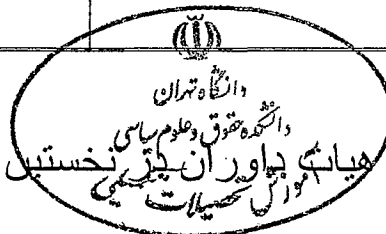
با نمره نهایی :

ارزیابی نمود .

عالی

با درجه :

دیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر حسن بادینی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر حسن جعفری تبار	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (یا استاد مشاور دوم)	دکتر محسن صادقی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد مدعو				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی :	دکتر مجید غمامی	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران این مرکز به نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد .

جمهوری اسلامی ایران
دانشگاه تهران

شماره _____

تاریخ _____

پیوست _____

اداره کل تحصیلات تکمیلی

باسمه تعالی

تعهد نامه اصالت اثر

اینجانب متعهد می شوم که مطالب مندرج در این پایان نامه / رساله حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این پژوهش از آنها استفاده شده است ، مطابق مقررات ارجاع و در فهرست منابع و مأخذ ذکر گردیده است. این پایان نامه / رساله قبلاً برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است . در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط دانشگاه از اعتبار ساقط خواهد شد .
کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به پردیس / دانشکده / مرکز دانشگاه تهران می باشد .

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء

آدرس : خیابان انقلاب اول خیابان فخر رازی - پلاک ۵ کد پستی : ۱۳۰۴۵/۵۶۸

فاکس : ۶۴۹۷۳۱۴

به خاطره پدرم....

«مرد روشن که به سایه رفت»

و

به خاطره مادرم...

«عصیان ریشه دار زمانها...»

سزاوار است مراتب قدردانی و سپاسگذاری خود را از اساتید بزرگواریم در دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران که از محضرشان بسیار آموختم ابراز دارم. به طور خاص از زحمات اساتید ارجمند جناب آقای دکتر بادینی و جناب آقای دکتر جعفری تبار که راهنمایی و مشاوره این رساله را برعهده داشته‌اند و در طول تدوین و نگارش این مجموعه از راهنمایی و مساعدتهایشان بهره‌مند بوده‌ام، تشکر می‌نمایم.

چکیده

حریم خصوصی از مفاهیم مهم در حقوق مدرن است. از این رو حمایت از این حق از ضرورت‌های جدید حقوقی است که با توسعه تکنولوژی اهمیت بیشتری یافته است. حمایت‌های مدنی از حریم خصوصی و حمایت از افراد در برابر انواع شیوه‌های نقض حریم خصوصی آنها بخش جدایی‌ناپذیر حمایت از حریم خصوصی است. بر این اساس نظام‌های حقوقی مختلف به شیوه‌های گوناگون این حمایت‌های مدنی را اعمال داشته‌اند. شبه جرم حریم خصوصی در حقوق امریکا از صد سال پیش تثبیت شده است.

در حقوق ایران علی‌رغم وجود مبانی جدی و کافی حقوقی برای حمایت‌های مدنی این حمایت‌ها تحقق نیافته‌اند و از این رو حقوق ایران در این زمینه نیازمند تحول است. منابع مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی را می‌توان در فقه و در برخی قوانین یافت. اما قانون جامعی درباره حریم خصوصی وجود ندارد. نقض حریم خصوصی به شیوه‌های مختلفی ممکن است واقع شود و خسارت‌های ناشی از آن در بعضی موارد مادی و در بیشتر موارد معنوی هستند. این خسارت‌ها در نتیجه لطمه به عواطف و احساسات افراد حاصل می‌شوند که باید به شیوه‌های مقتضی جبران شوند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۱۱.....	فصل اول: درآمدی بر حریم خصوصی
۱۲.....	مبحث اول: پیشینه حریم خصوصی
۱۷.....	مبحث دوم: تعریف حریم خصوصی
۱۷.....	گفتار اول: دشواری‌های تعریف حریم خصوصی
۱۸.....	گفتار دوم: معنای لغوی حریم خصوصی
۱۹.....	گفتار سوم: نظریه‌های حریم خصوصی
۲۰.....	(۱) حق بر تنها بودن
۲۳.....	(۲) حق بر دسترسی محدود
۲۶.....	(۳) حق بر کنترل اطلاعات شخصی
۳۰.....	(۴) کرامت و شخصیت انسانی
۳۲.....	(۵) صمیمیت
۳۵.....	(۶) محرمانگی
۳۶.....	(۷) نظریه‌های مصداق‌گرا
۳۸.....	(۸) تکمله
۳۹.....	گفتار چهارم: معانی توصیفی و هنجارین حریم خصوصی
۴۱.....	مبحث سوم: مبانی نظری حریم خصوصی
۴۱.....	گفتار اول: مبانی فلسفی و اجتماعی حریم خصوصی
۴۴.....	گفتار دوم: مبانی مذهبی حریم خصوصی
۴۶.....	مبحث چهارم: انتقادات وارد بر حریم خصوصی
۴۶.....	گفتار اول: مخالفین استقلال مفهوم حریم خصوصی

۵۰	گفتار دوم: نقد اقتصادی حریم خصوصی.....
۵۰	گفتار سوم: نقد فمینیستی حریم خصوصی.....
۵۳	مبحث پنجم: حریم خصوصی همچون حقی اساسی.....
۵۳	گفتار اول: حریم خصوصی در قوانین اساسی.....
۵۵	گفتار دوم: حریم خصوصی در اسناد بین المللی.....
۵۸	مبحث ششم: مصادیق حریم خصوصی.....
۵۹	گفتار اول: حریم فیزیکی.....
۶۰	(۱) حریم مسکن.....
۶۲	(۲) حریم جسمانی.....
۶۳	(۳) حریم روانی.....
۶۴	(۴) حریم خصوصی در مکان‌های عمومی.....
۶۵	گفتار دوم: حریم اطلاعاتی.....
۷۰	فصل دوم: منابع، شرایط تحقق مسئولیت مدنی و نحوه جبران خسارت.....
۷۲	مبحث اول: منابع مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی.....
۷۲	گفتار اول: حقوق امریکا.....
۷۲	(۱) جایگاه فعلی.....
۷۴	(۲) انتقادات وارد بر خطای نقض حریم خصوصی.....
۷۶	گفتار دوم: حقوق انگلستان.....
۷۷	(۱) دعوای اذیت و آزار.....
۷۸	(۲) دعوای تجاوز و مزاحمت.....
۸۰	(۳) دعوای سوءاستفاده از اعتماد.....
۸۴	(۴) تصویب کنوانسیون حقوق بشر اروپایی.....
۸۵	گفتار سوم: حقوق ایران.....

- ۸۶..... (۱) منبع فقهی: قاعده لاضرر.....
- ۸۷..... (۲) قانون اساسی.....
- ۸۸..... (۳) قانون مجازات اسلامی.....
- ۸۹..... (۴) قانون مدنی.....
- ۹۰..... (۵) قانون مسئولیت مدنی.....
- ۹۰..... (۶) قانون مطبوعات.....
- ۹۱..... (۷) قانون تجارت الکترونیکی.....
- ۹۳..... (۸) قوانین دیگر.....
- ۹۴..... مبحث دوم: ماهیت فعل زیانبار؛ نقض حریم خصوصی.....
- ۹۶..... گفتار اول: تجاوز به خلوت و امور خصوصی خواهان.....
- ۹۹..... گفتار دوم: انتشار اطلاعات خصوصی درباره خواهان.....
- ۱۰۶..... گفتار سوم: انتشار اطلاعاتی که از خواهان چهره‌ای کاذب و ناروا می‌سازد.....
- ۱۰۸..... گفتار چهارم: تصاحب نام، ویژگی‌ها و شباهت با خواهان به منظور کسب سود.....
- ۱۱۲..... گفتار پنجم: ویژگی‌های مشترک دعاوی نقض حریم خصوصی.....
- ۱۱۳..... مبحث سوم: تحقق ضرر.....
- ۱۱۷..... مبحث چهارم: دفاع‌های موثر در دعاوی نقض حریم خصوصی.....
- ۱۱۸..... گفتار اول: رضایت خواهان.....
- ۱۱۹..... گفتار دوم: استلزامات آزادی بیان.....
- ۱۲۰..... (۱) انتشار آنچه پیشتر منتشر شده است؛ پیوستن امر به سابقه عموم.....
- ۱۲۱..... (۲) تاثیر گذر زمان بر انتشار مجدد اطلاعات.....
- ۱۲۳..... (۳) ارزش خبری موضوع منتشره.....
- ۱۲۶..... (۴) حریم خصوصی چهره‌های عمومی؛ ارتباط موضوع با منفعت عمومی.....
- ۱۲۷..... (۵) منفعت عمومی.....

۱۲۹.....	۶) محدودیت‌های دفاع منفعت عمومی.....
۱۳۱.....	مبحث پنجم: نحوه جبران خسارت.....
۱۳۴.....	گفتار اول: شیوه‌های جبران مالی.....
۱۳۶.....	گفتار دوم: شیوه‌های جبران غیرمالی.....
۱۳۶.....	۱) الزام به تصحیح یا عذرخواهی در رسانه‌ها.....
۱۳۷.....	۲) درج حکم محکومیت خواننده در نشریات.....
۱۳۸.....	۳) جمع آوری اثر زیانبار و جلوگیری از نشر و عرضه آن.....
۱۳۹.....	۴) پاسخگویی.....
۱۴۱.....	مؤخره.....
۱۴۶.....	فهرست منابع.....
۱۵۲.....	پیوست.....

یک عضو حزب از بدو تولد تا هنگام مرگ تحت مراقبت پلیس افکار به سر می‌برد. حتی زمانی که تنهاست، نمی‌تواند از تنها بودن خود مطمئن باشد. او چه در حالت خواب باشد، چه در حالت بیداری، کار یا استراحت، در حمام یا تختخواب، می‌تواند بدون هشدار مراقبش باشند. بی‌آنکه خود از این امر بویی ببرد. مهم نیست چه می‌کند. روابط دوستانه‌اش، رفتارش نسبت به زن و فرزندانش، حالت چهره‌اش هنگام تنهایی، کلماتی که در خواب می‌گوید، حتی حرکات بدنی‌اش به‌دقت و چهارچشمی زیر نظر گرفته می‌شود. نه تنها جرائم واقعی بلکه هر کار غیرمعمول کوچک، تغییر در عادت‌ها یا رفتار عصبی که احتمال دارد نشانه تعارض درونی باشد، حتما مورد توجه قرار می‌گیرد....

۱۹۸۴، جورج اورول

مقدمه

۱) معرفی موضوع

حریم خصوصی قلمروی از زندگی اشخاص است که یک انسان متعارف با درک نیازهای جامعه در هیچ وضعیتی تجاوز به آن را مجاز نمی‌شمارد. نیز گفته شده است حق حریم خصوصی حق فرد است در اینکه فعالیت‌های شخصی و تصمیمات خصوصی محرمانه خود را بدون دخالت، مشاهده یا تجاوز خارجی کنترل و تنظیم نماید. این حق همچنین حاوی حق فرد است برای اینکه تعیین نماید چگونه، چه زمانی و تحت چه شرایطی اطلاعات مربوط به او به ویژه اطلاعات محرمانه و خصوصی او در دسترس دیگران قرار گیرد.^۱

حق حریم خصوصی حق تنها ماندن و حق استقلال شخصی است. این حق است که زندگی شخصی فرد نباید مورد تجاوز قرار گیرد یا بدون اجازه او در منظر عموم قرار گیرد. دلایل بسیاری در

¹. Garner, Bryan A. editor: **Black Law Dictionary**; Eighth Edition, Thomson West, USA, 2004, p. 1233.

اهمیت حریم خصوصی و نقش آن در تکامل هویت فردی و اجتماعی اشخاص اقامه شده است. حمایت از حریم خصوصی شرایط لازم را برای رشد شخصیت افراد فراهم می‌آورد و این امکان را ایجاد می‌کند که اشخاص فارغ از فشارها و ملاحظات اجتماعی مختلف، خلوت و تنهایی و آرامشی برای خود داشته باشند و از طریق ایجاد صمیمیت و احساس محرمانگی خود را شکوفا سازند.

توسعه تکنولوژی و دانش بشری به این ضرورت دامن زده است. گسترش فن‌آوری‌ها و ازدیاد ابزارهای پیشرفته که امکان تجسس در امور دیگران را به راحتی فراهم می‌سازند، نگرانی فراوانی درباره از میان رفتن برخی انتظارات مشروع از حریم خصوصی ایجاد کرده است که پیشتر مسلم فرض می‌شدند. توسعه وسایل فنی، دوربین‌های فیلم‌برداری و تلفن‌های همراه روشن ساخته است که ما اکنون با چالش‌های جدید و جدی روبرو هستیم که می‌بایست توسط قانونگذار حل گردد. این ابزارها اکنون همه جا مورد استفاده قرار می‌گیرند. در دوران اینترنتی حاضر در کمتر از چند ثانیه مقادیر فراوانی اطلاعات جمع می‌شود، ذخیره می‌شود و با اطلاعات دیگر ترکیب می‌گردد. ناگفته روشن است که نشر کنترل نشده و استفاده از اطلاعات مربوط به دیگران تهدیدی جدی علیه آزادی افراد است. از این رو ضرورت دارد که معیارهایی برای حمایت از افراد و اطمینان از اینکه وسایلی برای کنترل نشر و استفاده از اطلاعات مربوط به آنها فراهم است، تعیین شود.

مسائل مربوط به حریم خصوصی در همه حوزه‌ها مطرحند و جدال‌های دانشگاهی در این زمینه در بیشتر رشته‌های علوم انسانی مانند فلسفه، علوم سیاسی، حقوق، اقتصاد، جامعه‌شناسی، سیاست‌گذاری، انسان‌شناسی، ادبیات، زبان، تاریخ و ... وجود دارد. نویسندگان تقریباً در اینکه حریم خصوصی اشاره به چه چیز دارد، هم‌داستانند، اما تعریف واحدی برای این مفهوم وجود ندارد. سن، جنس، موقعیت اقتصادی و اجتماعی و نژاد در تلقی نسبت به حریم خصوصی موثرند. همچنین تفاوت‌های چشم‌گیری میان کسانی که از لحاظ این فاکتورها وضعیت یکسانی دارند، قابل مشاهده است.

علی‌رغم مسائل اساسی و مفهومی که حقوق حریم خصوصی را با مشکل مواجه کرده‌است؛ در عمل همه نظام‌ها که بر روی این موضوع کار کرده‌اند، دریافته‌اند که دست‌کم از لحاظ نظری، یک دولت می‌تواند شهروندان خود را در برابر افشای اطلاعات خصوصی آنها مورد حمایت قرار دهد و حریم خصوصی باید به عنوان لازمه زندگی مدرن توسط عرف و قانون مورد حمایت قرارگیرد.

نظر به ضرورت‌های فوق، حریم خصوصی برای سالها یک موضوع مهم حقوقی بوده است. نهادهای قانونگذاری و قضایی در برابر چالش‌های مربوط به آن واکنش‌هایی اتخاذ کرده‌اند، به طوری که امروزه جلوه‌هایی از حق بر زندگی خصوصی در قوانین و بخشی در رویه قضایی نظام‌های مختلف حقوقی نمود یافته است. این نظام‌ها حق کرامت شخصی و حریم خصوصی را به روش‌های مختلف مورد حمایت قرار داده‌اند و این امر موضوع بسیاری قوانین در کشورهای مختلف است.

در قانون اساسی ایران، اگرچه اصطلاح حریم خصوصی به کار نرفته است، اما برخی مصادیق و اجزای آن، مورد توجه واقع شده و تعدی و نقض آن، ممنوع شمرده شده است؛ چنان‌که اصول ۲۲، ۲۳ و ۲۵ به این مسأله اختصاص یافته‌اند.^۱ با وجود این، قانون‌گذار عادی توجه شایسته‌ای به این مقوله نداشته است و در قوانین عادی از حریم خصوصی حمایت کافی صورت نگرفته است. تنها به طور پراکنده در قوانین و مقررات مختلف مصادیقی از این حق مورد حمایت است. قانون مجازات اسلامی، قانون آیین دادرسی کیفری، قوانین و مقررات مربوط به ارتباطات پستی، تلفنی، اینترنتی و قانون مطبوعات در زمره قوانینی هستند که برخی از این مصادیق را ذکر نموده و مورد حمایت قرار داده‌اند. البته چند سالی است که لایحه و سپس طرح حمایت از حریم خصوصی در مجلس مطرح است که هنوز به تصویب نرسیده و در چند سال اخیر نیز عملاً به بوتۀ فراموشی سپرده شده است. ما در خلال بحث خود به این طرح توجه خواهیم داشت. در کنار نقص قوانین عادی و اساسی، در رویه عملی هم حمایتی از این حق دیده نشده است. ناگفته پیداست که این حمایت‌های پراکنده و ناکافی پاسخ‌گوی ضرورت‌های عملی در باب حریم خصوصی نیست و قانونگذار باید با تدوین قانون جامعی در این زمینه با تحولات حقوقی همراه شده و پاسخگویی نیاز موجود شود.

^۱ اصل ۲۲: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند».

اصل ۲۳: «تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذه قرار داد».

اصل ۲۵: «بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آن‌ها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است، مگر به حکم قانون».

درباره حریم خصوصی مطالب زیادی وجود دارد که نیازمند پژوهش و تحقیق است، اما آنچه این پژوهش موضوع خود قرار داده است، «مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی» است. مسئولیت لازمه داشتن اختیار است. انسان آزاد از پیامد کارهای خویش آگاه و مسئول آن است. نیچه حکیم آلمانی از مسئولیت به عنوان امتیاز یاد می‌کند و پاره‌ای از نویسندگان فرانسوی قدرت غیرمسئول را ظالمانه و انسان بی‌مسئولیت را عامل آشفستگی دانسته‌اند.^۱

مسئولیت در اصطلاح حقوقی به معنی «تکلیف وارد کننده زیان به پاسخگویی به زیان در برابر دادگاه و برعهده گرفتن آثار مدنی، کیفری، انتظامی و ... آن است. اعم از اینکه چنین تکلیفی در مقابل زیان‌دیده باشد یا جامعه.»^۲

در تعریف مسئولیت مدنی گفته شده است در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد.^۳ بر مبنای مسئولیت رابطه دینی ویژه‌ای میان زیان‌دیده و مسئول به وجود می‌آید، زیان‌دیده طلبکار و مسئول بدهکار می‌شود و موضوع بدهی جبران خسارت است که به طور معمول با دادن پول انجام می‌پذیرد. در مسئولیت مدنی اراده طرفین دخالت ندارد و این مسئولیت هیچ‌گاه نتیجه مستقیم عمل حقوقی نیست.

مسئولیت مدنی دارای دو معنی خاص و عام است. در معنای عام به هرگونه تعهدی که قانون برعهده شخص گذاشته باشد تا زیان وارد شده به دیگری را جبران کند، مسئولیت مدنی گفته می‌شود، اعم از اینکه ریشه قراردادی داشته باشد یا نداشته باشد.^۴ بر این اساس، مسئولیت مدنی به دو شاخه قراردادی و غیر قراردادی تقسیم می‌شود. اما مسئولیت مدنی به معنای خاص تنها مسئولیت غیرقراردادی را در بر می‌گیرد. در حقوق ایران به دلیل شیاع استعمال مسئولیت مدنی در معنی خاص آن، از این عنوان مسئولیت غیرقراردادی مستفاد می‌شود. در این پژوهش نیز مسئولیت مدنی در این

۱. کاتوزیان، ناصر: الزام‌های خارج از قرارداد، ضمان قهری، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴، ص ۴۸

۲. Cornu, Gerard: Vocabulaire Juridique, association Henri Capitant, presses universitaires de France, Huitieme, 2000, p. 770.

به نقل از بادینی، حسن: فلسفه مسئولیت مدنی، شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، ۱۳۸۴، ص ۲۸

۳. کاتوزیان، ناصر، منبع پیشین، ص ۴۸

۴. بادینی، حسن، منبع پیشین، ص ۳۲

معنا مورد توجه است. در تعریف مسئولیت مدنی به معنی خاص می‌توان به تعریف وین‌فیلد^۱ اشاره کرد که به‌ویژه برای درک مفهوم کامن‌لایی مسئولیت مدنی واجد اهمیت است. در تعبیر وین‌فیلد، مسئولیت مدنی ناشی از نقض تکلیفی است که ابتدائاً توسط قانون مقرر شده است. چنین تکلیفی در مقابل اشخاص به طور کلی است و نقض آن از طریق اقامه دعوی برای مطالبه خسارات تقویم نشده قابل جبران است.^۲

حقوق مسئولیت مدنی از طریق نوع واکنشی که به نقض حریم خصوصی دارد، می‌تواند بر روی وضعیت حریم خصوصی اثر بگذارد و از این طریق به حمایت یا تضعیف آن پردازد. پرسش اصلی این پژوهش این است که آیا نقض حریم خصوصی دیگران مسئولیت مدنی در پی دارد یا خیر؟ با توجه به اینکه حق حریم خصوصی پیش‌شرط جامعه آزاد و پرورش انسان‌های مستقل، خلاق، خودمختار است، محور این پژوهش این است که مسئولیت مدنی در این باره چه نقشی ایفا می‌کند؟ در صورت وجود مسئولیت مدنی در موارد نقض حریم خصوصی، این مسئولیت از چه منابعی نشأت می‌گیرد؟ شرایط تحقق آن چیست و مصادیق آن کدام است؟ سؤال دیگر این است که نقض حریم خصوصی چه خساراتی به بار می‌آورد و این خسارات را چگونه می‌توان جبران کرد؟ در راستای پاسخ به پرسش اصلی تحقیق، سؤالات دیگری نیز مطرح هستند. نمی‌توان بدون پرداختن به این سؤالات که ماهیت حریم خصوصی چیست، مبانی آن کدامند و چه مصادیقی را شامل می‌شود، به مسأله مسئولیت مدنی پرداخت. از این رو این پژوهش تلاش خواهد کرد به این پرسش‌ها پاسخ دهد.

۲) قلمرو پژوهش:

حق حریم خصوصی در گفتمان حقوقی امروز مفهوم پرمناقشه و مورد اختلافی است. علاوه بر این حریم خصوصی مفهومی است عام که در بسیاری از حوزه‌های حقوقی به آن پرداخته شده است.

^۱ . Winfield

^۲ . Rogers. W.V.H. Winfield and Jolowics on Tort, 16th edition, Sweet and Maxwell, London, 2002, p. 4.

اهمیت این موضوع تا حدی است که در بسیاری از کشورها اکنون به عنوان رشته مستقل دانشگاهی تدریس می‌گردد. به همین ترتیب مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی در حوزه‌های بسیاری می‌تواند مورد بحث قرار گیرد. نگارنده بر این باور است که بررسی موضوع در هر کدام از این حوزه‌ها می‌تواند موضوع پژوهش مجزایی باشد. مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی در حوزه ارتباطات اینترنتی، حریم ژنتیکی، تحقیقات کیفری، حمایت داده‌ها، ارتباطات و ... هریک واجد ویژگی‌های خاص خود هستند که بررسی آنها نیازمند تحقیقات جداگانه‌ای است. آنچه این پژوهش به آن پرداخته، اصول کلی و مباحث اصلی مطرح در این حوزه است. لذا جزئیات نقض حریم خصوصی در مصادیق فوق را مورد بررسی قرار نمی‌دهد و به تحلیل مفصل نظام‌های حقوقی خاص مانند حمایت داده‌ها نمی‌پردازد. همچنین این نوشتار در ارتباط با موارد نقض حریم خصوصی توسط اشخاص خصوصی است و حق حریم خصوصی به عنوان یک حق اساسی و مساله نقض آن توسط دولت‌ها که از مباحث حقوق بشر است را موضوع خود قرار نمی‌دهد.

در کنار این تعیین دادگاه صالح و قانون حاکم بر دعاوی مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی که از مباحث حقوق بین الملل خصوصی است، در این رساله مورد بحث قرار نگرفته است.

۳) پیشینه تحقیق

در کشورهای غربی در سده اخیر تحقیقات فراوانی درباره حریم خصوصی صورت گرفته است. اولین مقاله مستقل درباره حریم خصوصی، در سال ۱۸۹۰ در مجله حقوقی هاروارد منتشر شد.^۱ پیش از آن نیز فلاسفه و اندیشمندان حقوقی به این موضوع پرداخته بودند. مطالعات حقوقی و فلسفی درباره حریم خصوصی از دهه هفتاد میلادی به‌ویژه در امریکا بیشتر شده است و به موازات آن چالش‌ها بر سر ماهیت و آثار این حق شدت پیدا کرده است. این مطالعات موضوعات جدیدی را

^۱ . Warren, Samuel D. and Brandeis, Louis D., **The Right to Privacy**, Harvard Law Review, Vol. 4, No. 5, Dec. 1890

مورد بحث دارند؛ حریم خصوصی در حوزه‌های سیاسی و عمومی و حریم خصوصی در حوزه حقوق بشر بین‌المللی. توسعه تکنولوژی و اینترنت به این مباحث ضرورت بخشیده است.

اولین مقاله در باب حریم خصوصی که به آن اشاره گردید، مشخصاً درباره خطای نقض حریم خصوصی^۱ نگاشته شد. نویسندگان دادگاه‌ها را متوجه این الزام ساختند که باید در برابر نشر بی‌رویه اطلاعات خصوصی افراد توسط مطبوعات واکنش مدنی مناسب اتخاذ گردد و مرتکبین ملزم به جبران خسارت زیاندیدگان شناخته شوند. گفته شده است این مقاله خود سبب ایجاد شبه جرم یا خطای مدنی^۲ جدیدی در حقوق امریکایی شد. در پی آن در طول قرن گذشته به مسئولیت ناشی از نقض حریم خصوصی بسیار پرداخته شده است و صاحب نظران بسیاری به تایید این مفهوم یا مخالفت با آن پرداخته‌اند. موضوع مسئولیت مدنی درباره نقض حریم خصوصی کماکان از موضوعات پرمناقشه در این کشور است.

در کشور ما پژوهش‌هایی درباره لزوم حمایت قانونی از حریم خصوصی نگاشته شده است.^۳ این تحقیقات به طور عام به مسأله حق حریم خصوصی در قوانین و سیستم‌های حقوقی مختلف و نیز در

1. Invasion of Privacy

^۱ Tort. مسئولیت مدنی در کامن‌لا از طریق تعیین خطاهای خاص که ضمانت اجرای حقوقی یافته‌اند، مستقر شده است. حقوق مسئولیت مدنی این کشورها تشکیل شده از گروهی از این خطاهاست که هر یک شرایط و ارکان خاصی دارند و در صورت تحقق آنها مسئولیت مدنی بر مرتکب تحمیل می‌گردد. در کامن‌لا Tort یا شبه جرم، خطای مدنی است. نقض وظیفه‌ای است که قانون در بعضی شرایط خاص و یا در برخی روابط خاص به افراد در برابر دیگران تحمیل کرده است. خسارت پیش‌بینی شده برای این عمل هم طی یک دعوی مدنی خاص محقق می‌شود. یک شبه جرم لزوماً یک جرم نیست و همراه با نقض حقوق کیفری صورت نمی‌گیرد. بعضی شبه جرم‌ها با این حال واجد هردو جنبه‌اند. کارکرد اصلی حقوق شبه جرم در کامن‌لا جبران زیان‌هایی است که افراد از فعل زیانبار متحمل شده‌اند.

^۲ برای نمونه نک: حقوق فناوری اطلاعات، حریم خصوصی در جامعه اطلاعاتی، میزان، تهران، ۱۳۸۴؛ انصاری، باقر، حقوق حریم خصوصی، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، تهران، ۱۳۸۶؛ حسنی، جعفر، حمایت کیفری از حریم خصوصی در فضای سایبر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق دانشگاه بهشتی، تابستان ۸۵، موالی زاده، سید باسم: بررسی تطبیقی حق حریم خصوصی در اسناد و روبه‌های بین‌المللی و نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۵، آماده، مهدی، جایگاه حریم خصوصی و

مواردی به جایگاه حریم خصوصی در حقوق کیفری پرداخته‌اند. ماهیت حق حریم خصوصی، حریم خصوصی در اسناد بین‌المللی، وجه حقوق بشری این حق و مصادیق قانونی آن در حقوق ایران موضوع این تحقیقات بوده است. اما جای تحقیق درباره حریم خصوصی از منظر حقوق خصوصی و مسئولیت مدنی در میان این تحقیقات خالی است، کاری که نویسنده در این پژوهش در صدد انجام آن است.

۴) روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش به روش علم حقوق، کتابخانه‌ای و اسنادی است و تلاش شده با تحلیل مطالب گردآوری شده نتایج مناسب و درخور برای سؤالات تحقیق یافت شود. به دلیل فقدان منابع خاص و کافی در حقوق ایران در زمینه مسئولیت مدنی ناشی از نقض حریم خصوصی، حقوق تطبیقی مهمترین ابزار گردآوری اطلاعات است و در به‌کارگیری این منبع تلاش شده است تا حد امکان سنخیت و مناسبت مطالب با حقوق ایران مورد توجه واقع شود. درباره دیدگاه‌های حقوق اسلامی در این پژوهش تنها اشاراتی کوتاه شده است. امید است که این موضوع خود بتواند محور تحقیق جداگانه‌ای باشد.

در مطالعه تطبیقی، از آن‌رو که مطالعات فلسفی و حقوقی مربوط به حریم خصوصی در طول یک قرن گذشته از حقوق آمریکا آغاز شده و توسعه یافته است و در این کشور ادبیات بسیار وسیعی در این باره وجود دارد، تمرکز این تحقیق بر منابع امریکایی است و حقوق حریم خصوصی این کشور مورد بررسی قرار گرفته است.

۴) فواید تحقیق

حمایت از آن در اسلام و حقوق ایران، پایان نامه کارشناسی ارشد پیام نور مرکز تهران، انصاری، باقر، «حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام و ایران»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ش ۴۶

تحقیق پیرامون مسئولیت مدنی نقض حریم خصوصی فواید چندی دارد. کمک به تبیین ماهیت حریم خصوصی و در نتیجه روشن ساختن دامنه و آثار آن مهمترین فایده آن است. هرگاه نتوان به سبب پیچیدگی‌های مفهومی یک موضوع، تعریفی کامل و واضح از آن به دست داد، تعیین آثار آن مفهوم در جهت روشن ساختن چیستی آن موثر خواهد بود. فایده دیگر این پژوهش کمک به پیوند نزدیکتر حقوق خصوصی به حقوق بشر و توسعه دامنه حمایت‌های حقوق خصوصی از حقوق بنیادین بشر است. علی‌رغم اینکه حقوق خصوصی و این نوشتار رابطه دولت و اشخاص خصوصی را مورد توجه قرار نمی‌دهند و از این روی از حقوق بشر فاصله می‌گیرند، تلاش در جهت تبیین جایگاه حقوق اساسی مانند حق آزادی و حق بر حریم خصوصی در روابط خصوصی اشخاص این دو شاخه حقوقی را به هم پیوند می‌دهد.

در خصوص کارکرد حقوق در توسعه و تحولات اجتماعی میان اندیشمندان اختلاف نظر فراوان وجود دارد، گروهی نقش حقوق را صرفاً به حمایت از وضع موجود تقلیل می‌دهند و به نظام قانونی در گسترش حق و آزادی اهمیتی نمی‌دهند. در مقابل، گروه کثیری به نقش حقوق در تحولات اجتماعی باور دارند. به نظر سیسرو ارزش خاص حقوق این است که می‌تواند در مورد موضوعات عدالت و حقوق با همه شهروندان و در همه زمان‌ها یک صدا سخن بگوید. از نظر هایک قانونگذاری ابزار اصلی تغییر عامدانه در جامعه مدرن است.^۱ بر همین اساس هدف این پژوهش تلاش در جهت روشن ساختن پاره‌ای ابهامات در موضوع خود و در راستای هدف حقوق یعنی حرکت جامعه به سوی عدالت و آزادی است. آزادی همچون ارزش مبنای اساسی مباحث حریم خصوصی و تحقیق حاضر است.

غنی‌سازی ادبیات حقوقی در این حوزه هدف دیگر این پژوهش است که با توجه به ضعف حقوق حریم خصوصی در ایران بسیار ضروری است. به طبع مباحث حقوقی پیرامون موضوع و توسعه ادبیات در این ارتباط، تصویب و اصلاح قوانین و جهت‌دهی رویه قضایی میسر خواهد شد.

^۱. فون هایک، فردریش: قانون، قانون‌گذاری و آزادی، ترجمه مهشید معیری و موسی غنی نژاد، نشر نی، تهران، ۱۳۸۰،